

"Kissankieliset" japania oppimassa

Riikka Länsisalmi

Viime vuoden elokuussa voimaan astuneeseen uuteen lukion opetussuunnitelmaan on vieraiden kielten osioon sisällytetty kuvaus Aasian ja Afrikan kielistä B3-kielenä. Kuvaus on laadittu japaniin ja mandariiniikiinaan ja on sovellettavissa myöhemmin myös muihin Euroopan ulkopuolisiin kieliin. Vaikka japani joutui odottamaan statuksensa "virallistamista" koulukielenä varsin pitkään, on sitä opiskeltu maassamme vilkkaasti vuosikautia eikä innossa näy hiipumisen merkkejä. Niin Suomi kuin Japanikin monikulttuuristuvat ja -kielistyvät ja kiinnostus Japaniin Suomessa ja Suomeen Japanissa on jatkuvaa. Suomenkieliset saavat apua japanin opiskeluun kielten monista samankaltaisista piirteistä.

Sattumaa vai sukulaisuutta?

Moni Japanissa pidempään oleskellut ja kieltä osaava suomalainen lienee törmännyt hämmentävään kysymykseen tai väitteeseen historiallisesta suomalais-japanilaisesta yhteydestä – jopa jonkinlaisesta sukulaisuudesta – myyttisten hunnien (/funzoku) kautta. Vaikka hunnien on todettu saapuneen 300-luvun lopulla Euraasian aroilta Rooman valtakuntaan useina erillisinä paimentolaisryhminä, uskomukset tarunhohtoisesta hunnien kuninkaasta ja valtakunnasta elävät edelleen.

Yhteistä maaperää suomen- ja japaninkielisten välille on myös usein löytynyt molempien kielten oletetusta vaikeudesta; erityisesti näiden kielten oppimista vieraana kielenä on turhaan pidetty hankalana, ellei mahdottomana (esimerkiksi Kokkonen 2013). Samalla kielten välillä on havaittu ilmeisiä samankaltaisuuksia, joiden perusteella löytyy

verkosta tälläkin hetkellä monenmoisia sattumanvaraisiin piirteisiin pohjautuvia listauksia: *ikkuna* – /iku na 'älä mene', *nainen* – /nai nen 'eikö ole?' (Kansain alueen murretta) tai *Henna Aho* – /henna aho 'outo hölmö' (esimerkiksi Hirai 2015). Japaninkielisessä wikipediassa 1990-luvun suomalaispääministeri Esko Aho listataan *aho/* -hakusanan artikkelissa, johon sisältyy myös Kansain alueelta japanin yleiskieleen levinnyt hölmöä tarkoittava homonyyminen *aho* (kiinalaisperäisin kirjoitusmerkein 阿, nykyisin yleisemmin foneettisin katanakana-merkein ア kuten sukunimi *Aho*). Suomessa sen sijaan tunnetaan vanhastaan japanin ja suomen kielen äännejärjestelmän samankaltaisilla piirteillä leikittelevät hölynpölynimet kuten vaikkapa murtomaahiihtäjälle sopiva *Hajosiko Mono(si)* tai väkivaltaisempiin lajeihin mieltynyt *Jokohama Humahuta(n)*. Tällaiset sanaleikit vaikuttavat edelleen produktiivisilta, mistä todistaa alakoululaiselta sukulaistytöltäni kuulemani, saunan ystävää hieman hätkähdyttävä *mokomaki hikimaja*.

Japania Suomessa suomalaisille opettavana ja sitä itsekin vasta aikuisiällä opiskelleena täytyykin todeta, että tietynlaiset samankaltaisuudet kielten eri tasoilla voivat hyvinkin toimia oppimista edistävinä tekijöinä. Tällaiset piirteet eivät kuitenkaan todista mistään kieli- tai muustakaan sukulaisuudesta. Pikemminkin kyse on siitä, että suomenkieliset suomalaiset ovat joutuneet tottumaan opiskelemaan niin vieraina kielinä kuin toisena kotimaisenakin kielenä omasta kielestään typologisesti poikkeavia germaanisia, romaanisia ja slaavilaisia – siis indoeurooppalaisia kieliä. Vastaavasti japanissa vieraiden kielten opiskelu on tarkoittanut etupäässä englannin pänttäämistä. Suomessakin englanti vahvistaa voittokulkuaan entisestään, jopa siinä määrin, että uuteen viime vuonna voimaan astuneeseen lukion opetussuunnitelmaan sille on laadittu muista A-kielistä poikkeava kuvaus: englannissa pitää jatkossa ylittää korkeammalle taitotasolle kuin muissa koulussa opetetuissa vieraissa kielissä (Opetushallitus 2015). Onko siis muissa kielissä rima nyt jätetty matalammalle?

Samankaltaisuuksia

Millaiset kielten väliset yhteneväisyydet sitten tuntuisivat auttavan suomenkielisiä oppijoita tarpeettoman eksoottisena pidetyn japanin opiskelussa? Yllä mainitut japanilaistyylliset hölynpölynimet antavat osviittaa tietyistä samankaltaisuuksista. Konsonantti + vokaali -tavurakenne on molemmissa kielissä tavanomainen, kuten myös *n*-päätteinen tavu (*hu-ma-hu-tan*). Suomessa on enemmän vokaaleja kuin japanissa ja japanissa taas enemmän konsonantteja kuin suomessa, mutta molemmissa kielissä äänneiden pituusero on merkitsevä eli sanojen merkitys muuttuu vokaalin ja konsonantin pituuden mukaan: *tuli* – *tuuli* ja /*kuro* 'musta väri' – /*kuuro* 'ilmatie'. Siinä

missä esimerkiksi englanninkielinen japanin opiskelija painiskelee pitkien ja lyhyiden vokaalien ja konsonanttien erojen kanssa, suomalainen kielenoppija toteaa japanin äännejärjestelmän tältä osin hyvin tutuksi.

Suomen kielen opiskelustaan 1980-luvun alussa kirjan kirjoittanut Inagaki Miharū ( ) puolestaan vertaa suomea kissan kieleen (/*neko no kotoba*) (Inagaki 1981). Kun kirjoittajan suomalainen keskustelukumppani yllättäen reagoi puhelimesta yksittäisellä sanalla *niin*, epäili hän joutuneensa puheisiin kissan kanssa. Japanilaiskissan naukumista /*nyaa nyaa* ja *nyan* muistuttava *niin*-partikkeli sopii suomessa myönteiseksi vastaukseksi lausekysymykseen kuten *Sinäkö sen teet?*, mutta lisäpäänvaivaa japanilaiselle suomen opiskelijalle aiheuttanevat sen monet muut muodot ja partikkeliketjut *niinpä*, *niinhän*, *no nii(n)*, *vai niin* ja *ai nii(n)*.

Kielitypologiselta rakenteeltaan japani on suomen tavoin agglutinoiva kieli, jossa sanavartaloon liitetään erilaisia päätteitä. Nämä päätteet ilmaisevat sanojen suhteita lauseessa. Sekä suomi että japani ovat voimakkaasti suffiksoivia, ja japaninkin substantiivien voidaan ajatella taipuvan suomen ja sen sukukielten sijamuotojen tapaan. Hiljattain verkossa kiersi vitsinä sarjakuva, jossa englantia, ruotsia ja saksaa puhuvat hahmot vertailivat kieltensä mahdollisia erilaisia substantiivien muotoja. Saksalaisen pullistelu loppui lyhyeen, kun paikalle ilmestyi suomalainen, joka alkoi listata *koira*-substantiivin eri muotoja: *koira*, *koiran*, *koiraa* ... *koirassasikaanko*, *koirassammekokaan*... Muut pökertyivät viimeistään siinä vaiheessa, kun suomalainen ilmoitti ehtineensä listata vasta yksikön muodot ja valmistautui seuraavaksi lisäämään vielä kaikki mahdolliset monikon muodot. Eläköitynyt kielitieteen professori Fred Karlsson (1997) listaa tunnetulla [verkkosivullaan](#) suomen *kauppa*-substantiiville yli 2200 mahdollista esiintymismuotoa.

Muista suomalaisille tutuista japanin piirteistä mainittakoon sanojen suvun (esimerkiksi feminiini ja maskuliini), artikkelien (esimerkiksi englannin *a(n)*, *the*) ja vaikkapa relatiivipronominien puuttuminen, mikä saattaa aiheuttaa vaikeuksia germaanisissa ja romaanisissa kieliä puhuville japanin oppijoille. Vaikka suomessa on relatiivipronomineja kuten *joka* ja *mikä* (*elokuva, jonka näin eilen Kiotossa*), on suomenkieliselle tuttu myös japanin rakennetta muistuttava partisiippilauseke määrittämässä substantiivia: *eilen Kiotossa näkemäni elokuva* (vrt. /*Watashi ga kinoo Kyoto de mita eiga*)

[(minä-NOM) eilen Kioto-LOC nähdä-PST elokuva]. Nämäkään piirteet eivät kuitenkaan tee suomesta ja japanista mitenkään ainutlaatuisia tai erikoisia kieliä; "suvuttomia" kieliä on maailman kielistä arviolta reilusti yli puolet ja artikkelittomiakin nelisenkymmentä prosenttia (Tiede 2009). Vaikka samankaltaisuuksien voidaan olettaa helpottavan

vieraan kielen oppimista, ei suomenkielisten japanin oppimista ole järjestelmällisesti tutkittu.

Kielen käyttö kontekstissaan monikielisessä ja monikielistyvässä yhteiskunnassa

Kielen rakenteen hahmottamisen ja omaksumisen lisäksi onnistuneeseen vuorovaikutukseen vaaditaan tietenkin ymmärrystä kielen käytöstä ja sen käyttökonteksteista. Siinä missä äidinkieleltään ruotsinkielinen mutta sujuvasti suomea puhuva Suomen entinen valtiovarainministeri Alexander Stubb pahoitteli hiljan eduskunnassa antamiaan vääriä tietoja tokaisemalla puhekielisesti "Sori siitä" ja pääministeri Juha Sipilän suusta usein kuultu murteellinen jahkailemista tarkoittava verbi *vatuloida* hyväksyttiin yleiskieleen ujuttautuneena Kielitoimiston sanakirjaan, voisi japanilaispolitiikan kuvitella kiinnittävän hieman enemmän huomiota julkisten esiintymisiensä huoliteltuun kieliasuun. Vaikka 1990-luvun japanilaispääministeri Takeshita Noboruun yhdistetty vaikeaselkoinen retoriikka (/*gengo meiryoo, imi fumei* 'selkeä kieli, hämärä merkitys') tuntuu olevan Stubbin ja Sipilän epämuodollisista puhetyyleistä aika kaukana, epämääräinen ja monitulkintainen viestintä onnistuu tunnetusti yhtä lailla suomalaispoliitikoiltakin. Tämä jos mikä on käynyt selväksi nykyisessä Eurooppaa ja sen myötä Suomea koettelevassa turvapaikanhakijoiden liikehdinnässä. Niin pääministeri Sipilä kuin presidentti Niinistökin ovat joutuneet julkisesti selittelemään kannanottojaan, joita on epäilty turvapaikanhakijoiden tai kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastaisiksi.

Turvapaikanhakijoihin ja maahanmuuttoon liittyy niin Suomessa kuin Japanissakin monikulttuuristumiseen linkittyvä monikielistyminen. Uudemmat, maan rajojen ulkopuolelta saapuvat kielet kuten esimerkiksi somali ja arabia Suomessa tai tagalog ja brasilialaislähtöinen portugali Japanissa tuovat oman lisänsä valtakielten rinnalla monipuolistuvaan kielimaisemaan. Pejoratiivisesti pakkoruotsiksi luonnehdittu suomenkielisten toinen kotimainen kieli on tunnetusti Suomessa jatkuvan väittelyn kohteena, ja sen korvaamista Itä-Suomessa venäjällä ja pääkaupunkiseudun poliisivoimissa arabialla tai somalilla on esitetty (Alfors 2016). Unohtaa ei tässä yhteydessä sovi myöskään viittomakieliä tai alkuperäisväestön puhumia ja kansainvälisesti erittäin uhanalaisiksi luokiteltuja kieliä. UNESCO (2016) listaa Suomen uhanalaisiksi kieliksi mm. pohjois-, inarin- ja kolttasaamen sekä romanikielen. Japanista listalle ovat päässeet ainu ja seitsemän Riukiu-saarilla puhuttua kieltä, joihin Japanissa on totuttu viittaamaan murteina.

Kielten dokumentointi- ja elvytyshankkeita on Suomessa ja Japanissakin vireillä, mutta joidenkin ennusteiden mukaan sadan vuoden päästä on maailman noin 7000 kielestä jäljellä enää kymmenesosa. Tämä on ihmisyyden ja maailman kulttuurisen perinnön näkökulmasta surullista; yleisen kielitieteen professori Matti Miestamon (Tiede 2009) sanoin: "Kieleen on esimerkiksi koodattu paljon ymmärrystä ympäristöstä, jossa sitä puhutaan. Sitä ei voi hallita toisilla kielillä." Eurooppa on kielidiversiteetiltään köyhä muihin mantereisiin verrattuna, sillä vain kolmisen prosenttia maailman kielistä on eurooppalaisia. Eniten kieliä on Aasiassa ja Afrikassa ja tähän on havahduttu vihdoin myös suomalaisessa kielikoulutuspolitiikassa. Viime vuoden elokuussa voimaan astuneeseen uuteen lukion opetussuunnitelmaan on vieraiden kielten osioon historiallisesti sisällytetty kuvaus "Aasian ja Afrikan kielistä" (B3-kieli). Sen ovat Opetushallituksen (2015) kanssa laatineet Suomessa toimivat japanin kielen aktiivit yhteistyössä muutamien mandariinikiinan opettajakollegojen kanssa. Jatkossa samaan kuvaukseen voidaan sisällyttää myös esimerkiksi korea ja arabia. Toivoa siis voi, että entistä useammat suomalaislapset ja -nuoret pääsevät tutustumaan fanittamansa japanin kielen tutunoloiisiin ja vähän vieraampiinkin piirteisiin yhä aikaisemmassa vaiheessa kielenoppijan polullaan.

Kirjoittaja on japanin kielen yliopistonlehtori ja Japanin tutkimuksen dosentti Helsingin yliopistossa.

Kirjoituksen lyhyempi versio on julkaistu japaniksi (Länsisalmi 2016).

Lähteet

/aho. 2014. Wikipedia. <https://ja.wikipedia.org/wiki/>

Alfors, Kitta. 2016. Helsinkiin kaivataan nyt arabiaa puhuvia poliiseja – Abbas, 17, tähdännyt alalle jo lapsena. MTV, uutiset. <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/riittaako-vain-toisen-kotimaisen-osaaminen-helsinkiin-kaivataan-arabiaa-puhuvia-poliiseja/5772990>

/Hirai, Kuniaki. 2015. Finrandogo no hatsuon wa, nihongo ni niteimasu! Honka Japan. <http://honka-blog.jp/aoyama/?p=4442>

/Inagaki, Miharu. 1981. Finrandogo wa neko no kotoba. Bunka

shuppanyoku.

Karlsson, Fred. 1997. The word-forms of the Finnish noun kauppa 'shop'.
<http://www.ling.helsinki.fi/~fkarlso/genkau2.html>

Kokkonen, Yrjö. 2013. Maailman vaikeimmat kielet listattu: katso miten suomi sijoittuu.
YLE uutiset. <http://yle.fi/uutiset/3-6689352>

Länsisalmi, Riikka. 2016. "Neko no kotobazoku", nihongo wo manabu.
Koivu – The Finnish Institute in Japan Magazine, 15: 13–14. http://www.finstitute.jp/wp-content/uploads/2016/06/koivu_15_71_line_sp.pdf

Opetushallitus 2015. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2015:
48.
http://www.oph.fi/download/172124_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2015.pdf

Tiede 2009. Maailman kieliatlas oikoo mielikuviamme. Tiede 2/2009.
http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/suomen_kieli_on_konstikas_ja_vaikea_koska_siina_on

UNESCO 2016. UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger.
<http://www.unesco.org/languages-atlas/>